

BSOBAC – Bacheloroppgave med forskningsmetode

En litteraturstudie

Stigma og hjelpesøkende atferd blant brukere av illegale rusmidler

---

Universitetet
i Stavanger

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Bachelor i sosialt arbeid

Stavanger / mai 2022

Kandidatnummer: 7125

Antall ord: 13 077

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	4
1.1 Bakgrunn for tema.....	4
1.2 Presentasjon av problemstilling og avgrensninger.....	5
1.3 Begrepsavklaringer.....	5
1.3.1 Illegale rusmidler.....	6
1.3.2 Avkriminalisering og legalisering.....	6
1.3.3 Ulik bruk av rusmidler.....	6
1.3.4 Hjelpesøkende atferd.....	8
1.4 Formål med oppgaven.....	8
2.0 Faglig kunnskap.....	10
2.1 Rusreformen.....	10
2.2 Stigmatisering, marginalisering og stemplingsperspektivet.....	11
2.3 Avvik.....	12
2.4 Straff som virkemiddel og sosial kontroll.....	13
2.5 Sosial støtte.....	14
3.0 Metode.....	15
3.1 Valg av metode.....	15
3.2 Litteraturstudie som metode.....	16
3.3 Datainnsamling.....	17
3.4 Inklusjons- og eksklusjonskriterier.....	18
3.5 Presentasjon av forskningsartiklene.....	20
3.6 Studiens troverdighet.....	24
3.7 Kritiske punkter ved de valgte artiklene.....	25
4.0 Funns.....	28
4.1 Presentasjon av funn.....	28
4.2 Utvalgte tema.....	29
5.0 Drøfting av funn.....	31
5.1 Virkninger av straff og kriminalisering.....	31
5.2 Forekomst av hjelpesøkende atferd blant mennesker som bruker illegale rusmidler.....	33
5.3 Virkninger av rusreform og avkriminalisering.....	35
5.4 Historier hentet fra virkeligheten.....	36

5.5 *Endringer i nyere tid*..... 37

6.0 Avslutning..... **38**

Litteraturliste **39**

1.0 Innledning

Oppgavens første del vil omhandle bakgrunn for valg av tema, presentasjon av problemstilling og avgrensninger. Den vil også ta for seg ulike begrepsavklaringer som er relevante og viktige for videre lesing, samt oppgavens formål.

1.1 Bakgrunn for tema

Bruk av rusmidler er et tema som har vært belyst og debattert over lang tid, og det finnes en rekke ulike tanker og holdninger knyttet til dette området. Kilder viser at denne bruken kan spores tilbake til flere tusen år før vår tidsregning, og flere av rusmidlene som i dag regnes som illegale rusmidler i Norge har vært brukt av mennesker i ulike deler av verden både ved utførelse av religiøse ritualer, avslapning og medisin. (Bramness, 2018, s. 19) Samfunnets syn på denne bruken har variert fra aksept til forbud og fordømmelse gjennom tidene, og selv om dette ikke er et nytt fenomen så er denne tematikken likevel høyst aktuell i dagens samfunn. (Bramness, s. 23) Spesielt aktuell er diskusjonen rundt bruk av illegale rusmidler og hvordan samfunnet skal forholde seg til dette. Forslaget til en ny rusreform som ble lagt frem av Stoltenberg-regjeringen i 2021 tok blant annet for seg dette temaet, og denne innebar å flytte fokuset fra straff til hjelp. (Prop. 92 L (2020-2021), s. 5)

Jeg har lenge hatt en nysgjerrighet knyttet til menneskers bruk av rusmidler og avhengighet, og i løpet av min praksis innen rusvern vokste nysgjerrigheten ytterligere. Under denne perioden var det mye fokus på rusreformen i media, og det var store uenigheter i debatten knyttet til forståelsen av hvilken effekt en slik reform ville ha. Dette var også et tema som ble mye diskutert i personalgruppen. Det var mange ulike tanker og meninger både i media og blant mine kolleger, og det var interessant å høre hvor mange ulike perspektiver og oppfatninger de hadde. Dette førte til at jeg ønsket å tilegne meg mer kunnskap om rusreformen og ulike holdninger knyttet til bruk av illegale rusmidler i vårt samfunn, samt hvilken påvirkning dette kan ha på de menneskene som utforsker eller bruker illegale rusmidler aktivt.

Sett i sosialfaglig sammenheng vil økt kunnskap på dette området kunne bidra til at vi som sosialarbeidere bedre kan se sammenhengen mellom samfunnets holdninger og dets påvirkning på det enkelte individ. Sosialt arbeid foregår nettopp blant annet i dette spenningsfeltet mellom

individ og samfunn. (Berg, Ellingsen, Levin & Kleppe, 2015, s. 25) Det å forstå hvordan sosiale problemer blir skapt og hva det er som gjør at de opprettholdes er viktig i vår jobb som sosialarbeidere. På denne måten kan man bli bevisst og synliggjøre forhold som er med på å skape slike problemer, og dermed også kunne bidra til å myndiggjøre de menneskene som rammes av disse. (Berg, Ellingsen, Levin & Kleppe, 2015, s. 34)

1.2 Presentasjon av problemstilling og avgrensninger

I denne oppgaven vil jeg ta for meg rusreformen og se nærmere på hvordan denne eventuelt kan påvirke brukere av illegale rusmidler i forbindelse med stigmatisering og hjelpesøkende atferd.

Jeg har derfor valgt følgende problemstilling: *“Kan en rusreform bidra til å redusere stigma og gi rom for mer hjelpesøkende atferd blant brukere av illegale rusmidler?”*

Mennesker som bruker illegale rusmidler er ikke en homogen gruppe, og det er ulike årsaker til at mennesker bruker disse rusmidlene og ulike måter å bruke dem på. Noen mennesker eksperimenterer eller er rekreasjonsbrukere, og andre kan ha en skadelig bruk eller være avhengige. (Bramness, 2018, s. 45) Uavhengig av hvordan vedkommende bruker dem så omfatter rusreformen både de som er avhengige og de som ikke er det. (Prop. 92 Ø (2020-2021), s. 27) Som følge av dette har jeg valgt å inkludere begge disse gruppene når “brukere av illegale rusmidler” blir nevnt i min oppgave, da alle mennesker som bruker illegale rusmidler kan bli direkte berørt av en rusreform selv om de ikke har en avhengighet. Jeg har også valgt å ta for meg rusreformen i grove trekk og forsøkt å få med det som er viktigst for å få en oversikt, samt hvilken informasjon som er mest relevant for å svare på problemstillingen min. Dersom jeg hadde gått nærmere inn på rusreformen og detaljer knyttet til denne ville oppgaven blitt for omfattende.

1.3 Begrepsavklaringer

Under begrepsavklaringer vil jeg forklare og gå nærmere inn på de begrepene som er sentrale i oppgaven. Disse er viktige å definere for å kunne forstå oppgavens innhold.

1.3.1 Illegale rusmidler

Illegale rusmidler er de stoffene som er registrert i Legemiddelverkets narkotikaliste. (Statens legemiddelverk, 2020) Disse betegnes også som narkotika, men det er begrepet "illegale rusmidler" som vil bli brukt i denne oppgaven. Noen av stoffene som er registrert som illegale rusmidler blir brukt som legemidler, og disse blir regnet som legale dersom de har blitt foreskrevet av en lege og brukes i henhold til forskrivningen. Hvilke stoffer som er registrert i narkotikalistene endrer seg over tid, og dette vil kunne variere fra land til land. (Folkehelseinstituttet, 2018) Det har kommet flere nye stoffer som ikke har vært registrert i Legemiddelverkets narkotikaliste. Disse har med tiden blitt registrert og regnet som illegale, men det har stadig dukket opp nye stoffer. (Bretteville-Jensen & Bilgri 2015)

1.3.2 Avkriminalisering og legalisering

Avkriminalisering er en opphevelse av rettsgrunnlaget for bruk av straff i tilfeller hvor dette ikke anses som rimelig eller hensiktsmessig. I forbindelse med narkotikalovbrudd innebærer dette at tilfellet ikke blir oppført i strafferegisteret, og at vedkommende kan bli møtt med sivilrettslige sanksjoner. Selve handlingen er fortsatt ulovlig, men konsekvensen den enkelte blir møtt med som resultat av handlingen endres. Dette gjelder i hovedsak ved bruk og besittelse av små mengder som er beregnet på eget bruk. Dersom vedkommende blir tatt for større mengder, produksjon eller salg vil dette fortsatt omfattes av straffeloven og bli oppført i strafferegisteret. (Bretteville-Jensen, Andreas & Hordvin, 2019, s. 51) Det er viktig å merke seg at avkriminalisering og legalisering er to ulike ting, da dette er begreper som ofte kan bli misforstått og brukes om hverandre på et feilaktig vis. Legalisering innebærer, i motsetning til avkriminalisering, at selve lovforbudet fjernes. Det kan fortsatt forekomme sivilrettslige reaksjoner, men normalt sett ikke ut ifra en straffelov. (Bretteville-Jensen, Andreas & Hordvin, 2019, s. 52)

1.3.3 Ulik bruk av rusmidler

Mennesker bruker forskjellige rusmidler på ulike måter og av ulike årsaker. Dermed er det viktig å skille mellom disse, da det ikke er slik at all bruk av rusmidler nødvendigvis

trenger å være problematisk eller at bruken alltid fører til at man utvikler en avhengighet. (Bramness, 2018, s.45)

Eksperimentell bruk

De fleste mennesker i vårt samfunn har blitt tilbudt alkohol, og mange har da valgt å prøve det. Dette gjelder også for illegale rusmidler inntil en viss grad. Dette er viktig å huske på, da mange tenker at det å ha prøvd et rusmiddel er et problem i seg selv. En slik prøving av rusmidler omtales som eksperimentell bruk. Det er ofte yngre mennesker som synes at det er spennende å eksperimentere med ulike typer rusmidler. Selv om de tester ut ulike rusmidler så skjer det ofte bare et par ganger, og deretter skjer det kanskje aldri igjen. (Bramness, 2018, s. 45)

Rekreasjonell bruk

Noen mennesker går videre fra eksperimentell bruk til at vedkommende i perioder bruker et rusmiddel oftere. Når det kommer til alkohol så er dette et veldig godt eksempel, da veldig mange velger å drikke jevnlig og ved bestemte anledninger. (Bramness, 2018, s. 45) Alkohol er et rusmiddel som er legalt og anses som veldig vanlig, og dermed også mer akseptert enn mange andre rusmidler som er illegale. Uavhengig av om inntaket er av legal eller illegal art så er en slik jevnlig bruk av rusmidler den vanligste måten å bruke rusmidler på. Denne bruken omtales som rekreasjonell bruk, og det er ikke det samme som å være avhengig. En slik bruk innebærer bruk for å oppnå goder som rusmiddelet kan tilføre den enkelte. (Bramness, 2018, s. 46)

Skadelig bruk

Dersom rusmidler blir brukt på en måte som kan føre til skade blir dette omtalt som skadelig bruk. Bruken av rusmidler regnes som skadelig dersom det fører til enten fysisk eller psykisk helseskade. (Bramness, 2018, s. 47) Dette kan eksempelvis være i form av hepatitt som følge av sprøytebruk eller angstlidelse som følge av cannabis. En slik bruk

er ikke nødvendigvis knyttet til avhengighet, og et menneske kan bruke rusmidler på en skadelig måte uten at vedkommende har en avhengighet. Bakrus eller intoksikasjon i seg selv er ikke nok for at bruken skal kunne betegnes som diagnosen skadelig bruk i ICD-10. (Bramness, 2018, s. 47)

Avhengighet

For å kunne diagnostiseres med avhengighet må minst tre diagnosekriterier være oppfylt. Disse kriteriene må være oppfylt samtidig og ha vært til stede i løpet av det siste året. En sterk lyst eller følelsen av tvang til å innta rusmiddelet, vanskelig for å kontrollere inntaket og en høy toleranse er noen av disse kriteriene som er nevnt i diagnosesystemet. (Bramness, 2018, s. 48) Det krever en viss tid før et menneske kan få diagnosen "avhengighet", og det er noe som utvikler seg etter gjentakende og hyppig stoffbruk. (Kielland et. al., 2011)

1.3.4 Hjelpesøkende atferd

Jeg har ikke funnet en konkret og entydig definisjon på begrepet hjelpesøkende atferd. Som følge av dette tenker jeg derfor å forklare hva dette begrepet innebærer og hvordan det blir forstått i akkurat denne oppgaven. Hjelpesøkende atferd vil i denne sammenhengen knyttes til hvorvidt mennesker som bruker illegale rusmidler velger å søke hjelp i rusrelaterte situasjoner hvor de i utgangspunktet hadde hatt behov for slik hjelp. Dette kan eksempelvis være i forbindelse med akutte situasjoner, eller utfordringer som utvikler seg over tid og som kan kobles til bruk av rusmidler.

1.4 Formål med oppgaven

Formålet med denne oppgaven er å se nærmere på hvilken effekt en rusreform vil kunne ha på de menneskene som bruker illegale rusmidler – og da spesielt med tanke på hvorvidt en reform vil kunne redusere stigma og bidra til mer hjelpesøkende atferd. Det er ønskelig at oppgaven skal kunne bidra til å sette søkelys på noen av utfordringene vi står overfor innen rusfeltet, og

hvordan de menneskene som berøres av disse utfordringene kan bli påvirket av måten vi velger å forholde oss til problematikken på.

2.0 Faglig kunnskap

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere faglig kunnskap som er viktig for å skape en oversikt over temaet og et grunnlag for videre drøfting. Jeg vil først ta for meg rusreformen og gå nærmere inn på hva denne reformen egentlig innebærer, samt formålet med reformen. Videre vil jeg ta for meg stigmatisering, marginalisering og stemplingsperspektivet – samt avvik. Deretter vil jeg gå inn på sosial kontroll og straff som virkemiddel. Siste avsnitt i denne delen av oppgaven vil omhandle sosial støtte som et utgangspunkt for å bidra til hjelpesøkende atferd.

2.1 Rusreformen

Rusreformen ble lagt frem i 2021 av den daværende regjeringen, og denne reformen ønsket en avkriminalisering og endring av ulike lovverk for å kunne flytte fokuset fra straff til hjelp. Dette forslaget til en rusreform ble nedstemt i Stortinget. (Foreningen Tryggere Ruspolitikk, 2021) Det ble foreslått å oppheve straffeansvaret for bruk og besittelse av mindre mengder narkotika som er beregnet til egen bruk, og erstatte dette med oppfølging og behandling. (Prop. 92 L (2020-2021), s. 5) Reformen skulle ikke bare omfatte de menneskene som er rusavhengige, men også rekreasjonsbrukere. (Prop. 92 Ø (2020-2021), s. 27)

Formålet med denne reformen var blant annet å sikre et bedre tilbud til de menneskene som har en rusavhengighet, og at helsetjenesten skulle få en større rolle og ansvar enn tidligere. Justissektoren har frem til nå hatt hovedansvaret for samfunnets reaksjoner knyttet til denne problematikken, og det har derfor vært ønskelig å overføre dette til helsetjenesten. Dette innebærer ikke at bruk og besittelse av narkotika legaliseres, men at reaksjonen dersom man tas for bruk eller besittelse til eget bruk innebærer en plikt til å møte en rådgivende instans i kommunen innen helse- og omsorgstjenesten. Her er det ønskelig at vedkommende får informasjon som er tilpasset den enkelte angående bruk av illegale rusmidler. Dersom det skulle være aktuelt, og vedkommende selv ønsker det, kan det også tilbys oppfølging og behandling eller en kartlegging av hvilke tjenestebehov den enkelte kan ha bruk for. (Prop. 92 L (2020-2021), s. 7) Rusreformen styrker dermed tanken om at problematikken knyttet til bruk av rusmidler er en helseutfordring, og at det derfor er helsetjenesten som burde involveres fremfor justissektoren. Rusreformutvalget som ble oppnevnt av regjeringen viste til at straffeforfølgning og kriminalisering har vært med på å bidra til at mennesker har blitt stigmatisert og utstøtt.

Forskning har vist at dette kan være et hinder for hjelpesøkende atferd blant de menneskene som har utfordringer knyttet til bruk av illegale rusmidler. Det ble også vist til at det kan ha redusert deres mulighet for å kunne benytte seg av oppfølging og diverse tjenestetilbud som kunne vært hensiktsmessig for den enkelte. (Prop. 92 L (2020-2021), s. 7)

Helse- og omsorgsdepartementet vurderer det som at oppfølging fra helsetjenesten fremfor straffeforfølgning vil være mer humant, nyttig og effektivt. Dette vil også kunne skape muligheter for å kunne hjelpe mennesker tidligere uten at vedkommende blir rammet av de konsekvensene som kan følge av en strafferettslig tilnærming. Når det kommer til mindre alvorlige narkotikaovertrедelser vil ikke dette påvirke fremtid, utdanning og yrkeskarriere på samme måte som tidligere – og dette vil derfor kunne være av spesielt stor betydning for ungdom. (Prop. 92 L (2020-2021), s. 7) Et annet viktig formål og utgangspunkt for en ny rusreform er å redusere stigma. Dette gjelder både stigma i forbindelse med fordommer og hvordan vi ser de menneskene som bruker illegale rusmidler, men også når det kommer til måten vi velger å straffe dem på. (Prop. 92 L (2020-2021), s. 7)

2.2 Stigmatisering, marginalisering og stemplingsperspektivet

Stemplingsperspektivet innebærer at mennesker som blir definert som avvikere av instanser som har definisjonsmakt etter hvert begynner å se seg selv som avvikere, og dermed aksepterer denne definisjonen. Dette bidrar til at stigmatiseringen resulterer i en selvoppfyllende profeti. (Lundal & Tjora, 2021) Dersom et menneske blir møtt med fordommer over tid kan vedkommende etter hvert begynne å innfri disse negative forventningene. Dette fenomenet beskrives også i Meads speilingsteori som går ut på at vi speiler oss i tilbakemeldingene vi får fra andre mennesker og tilpasser oss dermed disse. Dette vil da være med på å forme hvordan vi ser oss selv og hvordan andre ser oss. (Helgesen, 2017, s. 316)

Hvordan vi velger å se og forstå de menneskene som bruker illegale rusmidler vil dermed ha stor betydning for hvordan holdningene i samfunnet blir til. Dersom en gruppe blir merket med negative egenskaper vil dette kunne føre til at disse menneskene blir stigmatisert og definert som avvikere, og dette vil igjen kunne føre til marginalisering. (Prop. L (2020-2021), s. 7)

Marginalisering innebærer at enkelte personer eller grupper blir ekskludert i samfunnet. Flere studier har vist at de menneskene som har problemer knyttet til bruk av rusmidler og kriminalitet

er av den gruppen som har lettest for å bli varig marginaliserte. I tilfeller hvor man har fulgt ungdommer over lengre tid så har dette blant annet vist at tidlig misbruk av rusmidler og atferdsproblemer kan føre til at vedkommende raskt kan falle utenfor, og at det er vanskelig å komme seg tilbake til det ordinære samfunnet i ettertid. (Pedersen, 2010)

En annen konsekvens av stigmatisering og marginalisering er at det kan føre til at mennesker unnlater å søke hjelp ved behov grunnet mangel på tillit og følelsen av motstand fra samfunnet rundt. De menneskene som har utfordringer knyttet til bruk av rusmidler har veldig ofte andre lidelser eller psykiske vansker i tillegg. Noen av dem kan ha opplevd traumatiske episoder i barndommen som følger dem videre inn i voksenlivet, og dersom disse menneskene blir møtt med fordommer og stigmatisering så kan dette bli enda en byrde å bære med seg i et liv som allerede kan være svært vanskelig fra før. (NOU 2019:26, s. 251)

2.3 Avvik

I samfunnet finnes det en rekke forventinger når det kommer til atferd og måten vi lever på. Vi møter både strukturelle-, kulturelle- og relasjonelle føringer som sammen gir oss en oppfatning av hva som er akseptabelt, og hvilken atferd som ikke godtas av våre sosiale omgivelser. Det er nødvendig å ha visse normer og forutsigbarhet i et samfunn for å redusere uro og konflikter som kan virke ødeleggende. Likevel er det et vanlig fenomen at atferd som avviker fra disse føringene finner sted. Sosialt avvik er betegnelsen på avvik som har sammenheng med forholdet mellom individets handlinger og reaksjoner fra omgivelsene. Flere ulike typer atferd kan bli oppfattet som avvikende, men det som er felles for alle disse er at dette er atferd som går utover det som er normalen eller normen i et samfunn. (Schiefløe, 2003, s. 383) Avvikende atferd kan møtes på mange ulike måter av samfunnet rundt. Det kan være alt fra latterliggjøring til fordømmelse, men atferden kan også rammes av formelle straffebestemmelser dersom den er i strid med lovverket. (Schiefløe, 2003, s. 383)

Sosialt avvik er relativt, og hvordan handlingen vurderes og hvilke reaksjoner som vedkommende møtes med har betydning for hvorvidt noe regnes som et avvik eller ikke. Sosiologen Howard Becker mener at avvik blir skapt av samfunnet når det lages regler innenfor sosiale grupper og ved at brudd på disse reglene anses som avvik. Dette er med på å stemple regelbryterne som avvikere, og dette fenomenet kan dermed ses som et resultat av regler og

negative sanksjoner overfor menneskers atferd. (Schiefløe, 2003, s. 387) Normaliteten i et samfunn er en konstruksjon som kan variere i ulike samfunn og endre seg med tiden. Det som tidligere har vært ansett som et avvik kan være allment akseptert i dagens samfunn. Samfunnets normer og grenser for hva som er akseptert og ikke vil også være påvirket av konflikter, interesser og makt. Det kan også være grupper med mye makt og en sterk økonomi som ønsker å forsvare egne økonomiske interesser. (Schiefløe, 2003, s. 387)

2.4 Straff som virkemiddel og sosial kontroll

Sosial kontroll innebærer å anvende ulike sanksjoner for å påvirke menneskers atferd. Dersom vi ser sosial kontroll i sammenheng med avvik så utgjør dette teknikker og metoder for å sikre at normer blir fulgt og at den typen atferd som anses som farlig eller skadelig reduseres. (Schiefløe, 2003, s. 399) Sosial kontroll kan være uformell og brukes i det daglige, men det kan også være offisielle sanksjoner fra offentlige organer. I tilfeller hvor det er snakk om uformell sosial kontroll kan eksempler på dette være tilsnakk, utstøting eller sosial isolasjon. Offisielle sanksjoner er derimot knyttet til en eller annen form for straff, og dette kan være i form av eksempelvis bøter, fengselsstraff eller forvaring i mer alvorlige tilfeller. (Schiefløe, 2003, s. 400)

Justiskomiteens anbefaling til lov om straff fra 2005 legger til grunn at formålet med å benytte seg av straff må være å styre atferd i fremtiden, og dermed kunne bidra til et samfunn og en sameksistens som er ønskelig ut fra gjeldende verdiprioriteringer. Straff skal forebygge atferd som er uønsket og den sosiale uroen som kan oppstå som konsekvens av dette.

(Justisdepartementet, 2005, s. 14) Straffens hensikt og tilsiktede virkninger kan deles inn i tre hovedgrupper. Disse tre gruppene omfatter allmennpreventive virkninger og individualpreventive virkninger, samt å bidra til sosial ro. Justiskomiteen gir uttrykk for at allmennpreventive virkninger er den viktigste årsaken for bruk av straff, og at dersom mennesker kjenner til bestemmelsene knyttet til straff og hvilke forhold som er straffbare så vil dette kunne bidra til å styre atferden og holdningene i samfunnet. (Justisdepartementet, 2005, s. 14) Det blir også lagt vekt på betydningen av den individualpreventive funksjonen knyttet til det enkelte individ som bryter loven, da denne skal påvirke vedkommende til å ikke begå flere lovbrudd i ettertid. (Justisdepartementet, 2005, s. 14)

2.5 Sosial støtte

Når et menneske befinner seg i en vanskelig situasjon er det både nyttig og viktig at vedkommende kan søke hjelp hos andre mennesker. (Helgesen, 2017, s. 239) Det å føle at man er del av et sosialt fellesskap og at man har noen å snakke med som gir deg kjærlighet, omsorg og anerkjennelse er viktig for vår livskvalitet. En slik form for støtte kan betegnes som god sosial støtte, og dette vil kunne bidra til at et menneske i større grad mestrer de utfordringene vedkommende måtte møte gjennom livet. (Folkehelseinstituttet, 2015) Sosial støtte omhandler altså vår opplevelse av hvorvidt vi har mennesker rundt oss som vi kan spørre om hjelp og som bryr seg om oss. (Helsedirektoratet, 2021, s.18)

Det finnes ulike former for sosial støtte - deriblant bekreftende støtte, følelsesmessig støtte, informerende støtte og instrumentell støtte. Den bekreftende støtten kan være i form av tilbakemeldinger fra venner, familie, sosiale instanser eller kolleger. Den følelsesmessige støtten er støtte som ofte kommer fra de menneskene som står oss nærmest, og slik støtte omfatter omsorg, kjærlighet, empati og tillit. Den informerende støtten er forslag, rådgivning og anbefalinger fra enten organisasjoner eller det offentlige hjelpeapparatet som kan hjelpe oss dersom vi står overfor ulike utfordringer i livet. Den siste og mest konkrete formen for sosial støtte er instrumentell støtte, og denne kan bestå av blant annet økonomisk hjelp eller diverse typer praktisk hjelp fra det offentlige og diverse instanser. (Folkehelseinstituttet, 2015)

Motsetningen til god sosial støtte er ensomhet, og dersom en slik støtte uteblir kan dette øke risikoen for at vedkommende kan få psykiske og fysiske lidelser. (Folkehelseinstituttet, 2015) Forskning har vist at mangel på sosial støtte blant annet kan medføre at vedkommende i mindre grad søker faglig hjelp ved behov, samt at deres evne til å håndtere vanskelige livssituasjoner og påkjenninger blir svekket. Sårbarhet for ulike stressfaktorer kan også være en konsekvens av lite sosial støtte, og dette kan eksempelvis være problemer knyttet til arbeid, økonomi og bolig. Dette kan også skape et psykologisk stress som igjen kan føre til en følelse av avmakt, redusert selvbilde og selvtillit. (Folkehelseinstituttet, 2015)

3.0 Metode

I denne delen av oppgaven vil jeg først presentere ulike typer metoder, og deretter vil jeg gå nærmere inn på litteraturstudie som metode da det er denne jeg har valgt å bruke i oppgaven. Videre vil jeg gjøre rede for innsamling av data ved å beskrive søkeprosessen og ulike inklusjons- og eksklusjonskriterier som ble brukt. Artikkene som ble valgt ut basert på søkeprosessen og de ulike kriteriene vil også bli presentert i form av korte sammendrag. I kapittelets siste del vil jeg ta for meg oppgavens reliabilitet og kildekritikk – samt valg av analysemetode.

3.1 Valg av metode

Metoden som velges i en oppgave blir vårt redskap i forbindelse med det vi ønsker å undersøke, og den sier noe om hvordan innsamling av data skal gjøres. Den forteller oss også hvordan disse skal kategoriseres, analyseres og tolkes. (Støren, 2013, s. 37) Det er mange ulike metoder som kan benyttes, men når vi velger å ta i bruk en bestemt metode er dette fordi vi tenker at denne metoden kan belyse den problemstillingen vi har valgt oss på best mulig måte. (Dalland, 2020, s. 53) Ulike metoder er nødvendig både for å få frem ny kunnskap, men også for å kunne etterprøve hvorvidt påstander er sanne eller holdbare. (Dalland, 2020, s. 53) Metoden gir oss et utgangspunkt for hvordan vi skal gå frem. Denne fremgangsmåten må beskrives, og vi må kunne begrunne hvorfor vi har tatt de valgene vi har tatt underveis i veien mot målet. (Dalland, 2020, s. 56)

Metoden vi velger vil ikke alltid kunne klare å få med seg alt det som er ønskelig å undersøke, og dermed vil det være viktig at man beskriver metodens eventuelle svakheter. Det er også viktig å være bevisst på om det er noe som kan ha påvirket resultatet, og gjøre rede for dette. (Dalland, 2020, s. 56) Det er flere faktorer som vil ha betydning for hvilken metode man velger å bruke i sitt arbeid. Som nevnt tidligere vil først og fremst problemstillingen være av betydning for hvilken metode man velger, da det er ønskelig å velge den metoden som ser ut til å kunne belyse den problemstillingen man har valgt på best mulig måte. En annen faktor som vil ha betydning er hvor mye tid man har til rådighet, samt hvilke ferdigheter man har knyttet til de ulike metodene. (Dalland, 2020, s. 193)

Det er flere metoder som kan benyttes når man skriver en oppgave - deriblant kvantitativ og kvalitativ metode og litteraturstudie. Ved bruk av kvantitativ metode vil denne kunne gi oss data i form av enheter som er målbare. Et eksempel kan være dersom vi ønsker å finne et gjennomsnitt eller en prosentandel i befolkningen. Når det kommer til kvalitativ metode så vil denne metoden kunne gi oss data som ikke kan måles på samme måte som ved kvantitativ metode. Dette er en metode som fanger opp opplevelser og meninger. (Dalland, 2020, s. 54) I en litteraturstudie tar man utgangspunkt i og studerer litteratur som allerede har blitt undersøkt og skrevet om. (Støren, 2013, s. 16)

3.2 Litteraturstudie som metode

Jeg har valgt å bruke litteraturstudie som forskningsmetode i denne oppgaven. Som nevnt i forrige avsnitt innebærer dette at man tar utgangspunkt i litteratur som allerede har blitt undersøkt og studerer denne. Materialet man tar for seg i en slik studie er artikler som presenterer eksisterende kunnskap, og for å finne frem til disse artiklene må man søke i databaser. (Støren, 2013, s. 16) Litteraturstudie kan med andre ord beskrives som en systematisering av kunnskap som allerede eksisterer. Dette innebærer at man søker etter kunnskap, samler og vurderer den – og deretter sammenfatter kunnskapen til slutt. (Støren, 2013, s. 17) Oppgaven vil også presentere noen historier som er basert på virkelige hendelser, og disse er hentet fra kampanjen "Straff Skader". (Tryggere Ungdom, 2021) Med dette ønsker jeg å se nærmere på sammenhengen mellom funn i litteraturen og konkrete hendelser som representerer virkeligheten.

Jeg valgte å bruke litteraturstudie som forskningsmetode i denne oppgaven fordi det allerede finnes mye litteratur og forskning på dette området. Det er også slik at det er store uenigheter, samt ulike tanker, holdninger og interesser i forbindelse med det temaet jeg har valgt å skrive om. Dermed tenker jeg at det er viktig å få en oversikt over den kunnskapen som allerede eksisterer, og ta utgangspunkt i denne for å belyse problemstillingen min. Det kunne vært interessant å benytte seg av kvalitativ metode i denne oppgaven ved bruk av intervju, men i og med at det finnes veldig mange ulike synspunkter knyttet til dette temaet så kunne det blitt en utfordring å vite hvorvidt den kunnskapen man har innhentet faktisk gjenspeiler virkeligheten. Dersom det var mulig ville det ha vært av stor interesse å intervju noen som bruker illegale

rusmidler, men utfordringen her er at det ikke er lov å intervju brukere. Det varierer også veldig hvorvidt mennesker ønsker å være åpen om sin bruk av illegale rusmidler, og det kunne blitt vanskelig å komme i kontakt med noen som bruker disse uten at de er mottakere av offentlige tjenester. Når det kommer til kvantitativ metode så kunne dette også vært aktuelt, men her er det også noen utfordringer. Først og fremst er det viktig å ha tilstrekkelig med kunnskap om hvordan man tolker ulik statistikk, da mangel på slik kunnskap kan resultere i at tolkningen gir oss et feilaktig svar. Dersom man har personlige meninger eller tanker som man har et ønske om å bekrefte kan dette også være en fallgrube ved innhenting og tolking – enten det er bevisst eller ubevisst. (Nyberg, 2016)

Jeg tenker at det hadde vært mulig å belyse problemstillingen min ved hjelp av andre metoder, men jeg har kommet frem til at litteraturstudie er den metoden som passer min oppgave best. Selv om jeg har valgt denne metoden så har denne også svakheter som det er viktig å være klar over. En av disse svakhetene er dersom temaet du skriver om er relativt nytt for deg, og du ikke har nok kunnskap om området til å vurdere den litteraturen du finner. Det å lese seg opp på temaet og innhente kunnskap før man begynner på oppgaven er derfor viktig. (Dalland, 2020, s. 152-153) En annen utfordring kan være dersom litteraturen og forskningen man benytter seg av er utdatert. Dette kan spesielt være en utfordring innen fagfelt hvor det skjer store endringer og som vokser raskt. (Dalland, 2020, s. 152) Det finnes veldig mye litteratur og forskning på området, og utfordringen for meg har vært å begrense og avgrense oppgavens innhold da det er veldig mye som kunne vært interessant og relevant å ta med. Temaet jeg har valgt å skrive om er et tema som jeg har hatt interesse for i lang tid, og dette har også vært en utfordring. Det tok lang tid før jeg klarte å velge ut hva jeg skulle fokusere mest på og ta utgangspunkt i, da det er flere områder innen dette temaet som jeg ønsker å utforske. Til tross for disse utfordringene har litteraturstudie som metode fungert veldig godt i denne oppgaven, og jeg føler selv at jeg sitter igjen med mye ny kunnskap på området.

3.3 Datainnsamling

Søkeprosessen ble gjennomført fra 23. januar 2022 til 21. mars 2022. Søkene ble gjort i databasen "Oria" og i søkemotoren Google Scholar. Det ble først søkt etter artikler som omhandlet temaet jeg har valgt å skrive om for å få et overblikk over hva som finnes av litteratur,

og for å få inspirasjon til eventuelle søkeord som kan benyttes videre i søkeprosessen. Disse søkene ble gjort både i Oria og i Google Scholar. Deretter ble det søkt spesifikt etter både norske og engelske vitenskapelige artikler som er fagfelleverderte i databasen Oria. Her benyttet jeg meg blant annet av søkeordene "rus og norge", "rus og kriminalitet", "rusavhengighet og kriminalitet", "bruk av illegale rusmidler", "stigma og illegale rusmidler", "illegale rusmidler", "rusreform", "hjelpesøkende atferd og rusmidler" og "straff og hjelp" og flere andre forskjellige søkeord. Jeg gjorde også tilsvarende søk på engelsk både i Oria og i søkemotoren Google Scholar. Jeg fant veldig mange artikler som berørte ulike sider av temaet jeg har valgt å skrive om i denne oppgaven, og jeg fant det derfor nødvendig å begrense og spesifisere de søkene jeg gjorde ytterligere.

3.4 Inklusjons- og eksklusjonskriterier

Inklusjons- og eksklusjonskriterier hjelper oss med å begrense antallet artikler som kommer opp etter et søk i databasen. Disse kriteriene omfatter hvilke søkeord og hvilke krav til litteraturen du velger å bruke når du søker etter artikler, og dermed vil søket bli mer relatert til det du ønsker å utforske. (Støren, 2013, s. 37). Eksklusjonskriterier kan eksempelvis være en type artikkel som du ikke ønsker å bruke, og som du derfor velger å utelukke i søket. (Støren, 2013, s. 38)

Inklusjonskriterier er kriterier som vi ønsker at artiklene som kommer opp skal oppfylle når vi gjennomfører et søk i databasen. Språk, tidsrom og aldersgruppe kan være eksempler på slike kriterier. (Støren, 2013, s. 38)

Da jeg søkte i databasen Oria så valgte jeg å avgrense søket til artikler som ikke var eldre enn fra 2010. Hovedregelen er at de artiklene du velger å bruke ikke skal være mer enn fem år gamle, men jeg ønsket likevel å se hva som kom opp for å se om jeg kunne hente litt inspirasjon fra disse. Jeg valgte først å søke etter "illegale rusmidler" i databasen, og dette søket resulterte i at jeg fikk opp 132 treff. Den første artikkelen som kom opp er en av artiklene som jeg har valgt å bruke i oppgaven, nemlig "Hjelpesøkende atferd blant brukere av illegale rusmidler". Denne var merket som fagfelleverdert og den viste seg også å være veldig relevant for min problemstilling. Etter å ha funnet denne artikkelen valgte jeg å avgrense søket mitt ytterligere, og jeg søkte derfor kun etter artikler fra fagfelleverderte tidsskrift i Oria – men med utgangspunkt i de samme søkeordene. Databasen ga meg da 39 treff som jeg så gjennom, og blant disse fant jeg artikkelen

“Rus i Norge: Politiske og medisinske tilnæringer i historisk lys ” som jeg valgte å bruke i min oppgave. Deretter brukte jeg søkeordene “rusavhengighet og kriminalitet” og avgrenset dette søket til artikler som ikke var fra før 2010. Jeg valgte også å begrense søket til artikler fra fagfelleverderte tidsskrifter. Dette ga meg 18 treff i databasen. Ved hjelp av dette søket fant jeg artikkelen “Fra sykdom til kriminalitet - endringer i synet på rusavhengighet” som jeg også valgte å ta med i oppgaven. Etter å ha gjort disse søkene i Oria så ble det gjort søk i søkemotoren Google Scholar. Her ønsket jeg å finne en artikkel som omhandlet rusreformen og hjelpesøkende atferd, og jeg valgte derfor disse to søkeordene. Jeg avgrenset også søket fra 2020 til 2022 i og med at forslaget til rusreform ble lagt frem i 2021. Dette søket ga meg 9 treff, og blant disse fant jeg artikkelen “Virkninger av rusreform” som også viste seg å være svært relevant for min problemstilling. Det var først og fremst overskriftene til de artiklene jeg valgte å bruke som gjorde at jeg tenkte at disse kunne være relevante. Deretter gikk jeg inn og leste artiklens sammendrag og så på innholdet i teksten for å få en oversikt. Etter å ha gjort dette med flere artikler var det disse fire jeg endte opp med å bruke i min oppgave.

I dette avsnittet har jeg ikke tatt med absolutt alle søk som ble gjort i Oria og Google Scholar. Jeg har valgt å ta med de søkene som gjorde at jeg fant frem til de artiklene som jeg har valgt å bruke i oppgaven. Årsaken til dette er at dersom jeg skulle beskrevet alle søk ville dette blitt for omfattende. Nedenfor står det en oversikt over de artiklene som jeg skal anvende i min oppgave fra dette søket:

1. Hjelpesøkende atferd blant brukere av illegale rusmidler av Røgeberg, O. & Pedersen, W. (2021).
2. Rus i Norge: Politiske og medisinske tilnæringer i historisk lys av Aina Schiøtz (2017).
3. Virkninger av rusreform av Øystein Marianssønn Hernæs (2021).
4. Fra sykdom til kriminalitet: endringer i synet på rusavhengighet av Brita Tønne & Anne Kveim Lie (2019).

Den første artikkelen omhandler hjelpesøkende atferd blant mennesker som bruker illegale rusmidler, og jeg valgte denne fordi at den tar utgangspunkt i en studie som er veldig relevant for temaet og problemstillingen i min oppgave. Den andre artikkelen omhandler hvordan ruspolitikken og måten vi har sett på denne problematikken i Norge har endret seg i løpet av årene. Jeg valgte denne artikkelen fordi den gir en oversikt over historien, og jeg tenker at dette er et godt utgangspunkt for å kunne forstå og få en bedre oversikt over denne problematikken. Årsaken til at jeg valgte den tredje artikkelen er fordi at denne tar for seg rusreformen og hvordan en avkriminalisering vil kunne påvirke brukere av illegale rusmidler. Den tar også for seg temaet hjelpesøkende atferd, og dette gjør dermed artikkelen høyst aktuell for min problemstilling. Den siste artikkelen omhandler hvordan synet på avhengighet av illegale rusmidler har endret seg gjennom historien i Norge, og i likhet med den andre artikkelen valgte jeg også denne for å skape en oversikt og et godt utgangspunkt for videre drøfting av temaet.

3.5 Presentasjon av forskningsartiklene

Her vil jeg presentere de fire forskningsartikler som jeg har valgt å bruke i oppgaven. Denne presentasjonen vil være i form av korte sammendrag som tar for seg essensen i hver artikkel for å få en oversikt over innholdet.

Artikkel 1: Hjelpesøkende atferd blant brukere av illegale rusmidler av Røgeberg, O. & Pedersen, W. (2021).

Sammendrag: Denne artikkelen tar for seg en studie som hadde som formål å undersøke hjelpesøkende atferd relatert til helsemessige situasjoner eller utfordringer blant mennesker som bruker illegale rusmidler. Studien tok utgangspunkt i unge voksne som hadde erfaring med bruk av illegale rusmidler og som oppsøkte nettsiden Rusopplysningen.no hvor det finnes informasjon knyttet til bruk av disse. Her ble det stilt spørsmål angående bruk og åpenheten rundt dette overfor helse- og sosialfaglig personell, og de som svarte at de hadde brukt illegale rusmidler ble tatt med i studien.

Studien fant at mange valgte å ikke informere helse- og sosialfaglig personell om deres bruk av ulovlige rusmidler. Majoriteten av de som selv mente at de hadde hatt behov for

rusbehandling hadde utsatt eller valgt å ikke søke hjelp. En del av dem som hadde fortalt helse- og sosialfaglig personell om sin bruk av illegale rusmidler mente at dette hadde hatt negative konsekvenser for dem, og en del hadde erfart at ambulansen ikke ble tilkalt eller at de utsatte å ta kontakt i akutte situasjoner hvor rus var involvert. Frykten for at politiet skulle bli involvert var den årsaken som ble mest nevnt i forbindelse med slike hendelser, men også frykten for at andre offentlige etater skulle involveres var en viktig årsak.

Selv om de fleste i utvalget oppga at de har et begrenset behov for rusbehandling så viser studien til at det likevel er uheldig at et så stort antall ikke velger å informere om illegal rusbruk i tilfeller hvor det vil være relevant. Det samme gjelder i akutte og rusrelaterte situasjoner hvor ambulanse ikke blir tilkalt. Studien viser også til at slike nettsider som Rusopplysningen.no kan være nyttige for komme i kontakt med mennesker som bruker illegale rusmidler, og som i begrenset omfang har informert helsepersonell eller vært i kontakt med politi og rettsapparat.

Artikkel 2: Rus i Norge: Politiske og medisinske tilnærminger i historisk lys av Aina Schiøtz (2017).

Sammendrag: I denne artikkelen sammenlignes de to rusfeltene alkohol og narkotika med utgangspunkt i den historiske utviklingen. Den tar for seg ulike sider ved rus både sett i sammenheng med politikk, medisin og hvilke perspektiver og tanker som har vært sentrale i samfunnet. Det har skjedd endringer når det kommer til holdninger og hvordan samfunnet har forholdt seg til de problematiske sidene ved disse to områdene gjennom tidene, men det har også vært en grad av kontinuitet.

Som følge av store endringer i samfunnet og sosial uro så ble rus ansett som et politisk problem innen både alkohol- og narkotikafeltet, og fokuset har vært på forebygging og straff. Alkoholen ble et tema allerede rundt slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet, men narkotika kom senere og ble ikke et aktuelt tema før rundt 1960-tallet. Her kom legene inn fra starten av og la premisser for hvordan denne politikken skulle utformes. Etter hvert skjedde det en liberalisering både på alkoholfeltet og

narkotikafeltet. Forbudet mot alkohol ble opphevet i 1927, og på narkotikafeltet ble det ble mer fokus på skadereduksjon og innføring av tiltak som skulle bidra til dette. Gjennom 1900-tallet var tilnærmingen til rusfeltet lite konsistent, og spesielt innen alkoholfeltet ble avhengighet sett som både et tegn på sviktende moral og som sykdom. Dette hadde igjen en påvirkning på tanken om forebygging, hvordan man skulle behandle og hvilke tiltak som ble iverksatt i forbindelse med straff.

Artikkelen viser til at den største forskjellen mellom rusfeltene alkohol og narkotika er tanken om straff. Alkohol er et rusmiddel som er lovlig og regulert, men narkotika regnes som ulovlig. Både bruk og besittelse av narkotika straffes – til tross for at en slik kriminalisering ikke har vist seg å ha en særlig forebyggende effekt. Artikkelen viser også til at det disse to rusfeltene har til felles er derimot utviklingen fra troen på et rusfritt samfunn til erkjennelsen om at dette ikke er et realistisk mål.

Artikkel 3: *Virksomheter av rusreform av Øystein Marianssønn Hernæs (2021).*

Sammendrag: Denne artikkelen tar for seg rusreformen, bruk av rusmidler både i Norge og Europa og eventuelle virkninger avkriminalisering vil kunne ha på de menneskene som rammes av dette. Artikkelen går også inn på den portugisiske rusreformen fra 2001.

Rusbruken blant unge mennesker her til lands er lav både når det kommer til illegale og legale rusmidler, men ser man på bruken blant den voksne befolkningen finner man at denne ligger på gjennomsnittet i Europa. Artikkelen viser til at den lave bruken av tobakk og alkohol blant unge mennesker dermed ikke kan skyldes den preventive effekten av straff. Straff ble ansett som et virkemiddel som bør anvendes med forsiktighet av rusreformutvalget, og det ble lagt særlig fokus på hvilke konsekvenser dette kan ha både for den som straffes og menneskene som står nær vedkommende.

Forskning fra andre land har vist at avkriminalisering av brukerdoser har bidratt til å nå målet om å kunne hjelpe de menneskene som har en problematisk bruk av rusmidler. Det blir også vist til at bruken av illegale rusmidler ikke har endret seg i stor grad som følge av en avkriminalisering. Ønskede virkninger av en mer liberal politikk på rusfeltet er blant annet at den enkelte skal oppleve redusert stigma og stress, samt at det skal bidra til

mer hjelpesøkende atferd og økt tillit til politi. Dette har i høy grad vist seg å bli tilfellet i Portugal, og den økte graden av hjelpesøkende atferd blant brukere av illegale rusmidler stemmer overens med resultater fra spørreundersøkelser som har blitt gjennomført i flere land. Det blir også vist til at kriminalisering kan ses i sammenheng med mer risikabel bruk av rusmidler, samt økt forekomst av aids- og hivinfeksjoner.

Artikkel 4: *Fra sykdom til kriminalitet: endringer i synet på rusavhengighet av Brita Tønne & Anne Kveim Lie (2019).*

Sammendrag: Denne artikkelen tar for seg hvordan synet på avhengighet knyttet til illegale rusmidler har vært i endring etter at denne problematikken kom til Norge.

Rekreasjonell bruk av illegale rusmidler ble først et tema da ungdomsopprøret oppstod på 1960-tallet, og dette skapte stor offentlig bekymring. Denne bruken ble ansett som et stort samfunnsproblem og dette resulterte i at idealet om et samfunn fritt for narkotika ble fremmet i 1986. Virkemidlene som ble brukt for å realisere dette idealet var strenge strafferettslige tiltak. Tanken var at trusselen om straff skulle forhindre at mennesker ruset seg. Problemene knyttet til bruk av narkotika har blitt forstått på forskjellige måter i tidsrommet fra 1960 - 1980-tallet. Det utviklet seg fra å være ansett som et medisinsk problem til å i hovedsak bli forstått som et sosialt problem, og mot slutten av 1970-tallet og 1980-tallet har kontroll vært det virkemiddelet som var mest sentralt.

Artikkelen viser til at utviklingen innen den norske ruspolitikken har vært stor, og det har etter hvert blitt mer kunnskap på området og økt fokus på skadereduksjon. De siste tiårene har vært preget av en mer biomedisinsk forståelse av avhengighet, og rusmiddellidelser har blitt ansett som sykdommer. Etter rusreformen i 2004 fikk rusavhengige status som pasienter og dermed også rettigheter etter pasientrettighetsloven. Legemiddellassistert rehabilitering har også blitt utvidet, og med dette har "narkotikaproblemet" gått fra å i utgangspunktet bli sett som et medisinsk problem til å igjen ha fokus på det medisinske i form av diagnoser og legemidler. I artikkelen blir det også vist til at selv om noe fortsatt er likt med tanke på forståelsen av problematikken og hvilket fokus som er gjeldende så er det likevel noen punkter som har endret seg. Blant

disse er fokuset på tverrfaglighet på feltet og ikke minst det å vektlegge verdien av brukernes egne erfaringer og tanker i større grad.

3.6 Studiens troverdighet

Når vi snakker om reliabilitet i oppgaven så handler dette om hvor pålitelige våre funn og presentasjon av disse er. Det er viktig at den informasjonen som blir innhentet og presentert er informasjon som man kan stole på, og dette er helt essensielt for at forskningen skal være av god kvalitet. (Dalland, 2020, s. 58) Når det kommer til kildekritikk så handler dette i første omgang om at man skal finne frem til den litteraturen som belyser problemstillingen man har valgt best, og dette blir omtalt som litteratursøking. Deretter må valg av litteratur som er brukt i oppgaven begrunnes. Begrunnelsen for valg av litteratur må være god for at oppgaven skal være troverdig og faglig sterk, og det er viktig å være bevisst krav til etterprøvnbarhet og gyldighet. (Dalland, 2020, s. 143)

I arbeidet med å finne forskningsartikler til denne oppgaven har jeg forsøkt å ta i bruk inklusjons- og eksklusjonskriterier som vil være relevante og viktige for min problemstilling. Det å finne artikler som var relativt nye var viktig i mitt søk etter relevant forskning, og den eldste fagfelleverderte artikkelen jeg har valgt å ta med er fra 2017. Årsaken til dette er at det stadig kommer ny forskning på feltet, og derfor anser jeg det som viktig å velge artikler som ikke går for langt bak i tid slik at innholdet i oppgaven ikke blir utdatert og feilaktig. Dette tilfredsstillers også hovedregelen om at artiklene ikke skal være mer enn fem år gamle. Det har også vært viktig å velge artikler som tar for seg historien knyttet til illegale rusmidler for å kunne skape et godt utgangspunkt og en forståelse for hvordan politikken og samfunnet har endret seg. I tillegg har jeg valgt artikler som tar for seg både rusreform og hjelpesøkende atferd, og jeg tenker at denne kombinasjonen av historie og dagsaktuelle temaer og utfordringer vil være med på å skape en større forståelse og helhet i oppgaven. Jeg har også forsøkt å være kritisk til de kildene jeg har valgt, og jeg har lest flere bøker om temaet utenom de jeg har valgt å bruke i oppgaven. Dette har jeg gjort for å tilegne meg mest mulig kunnskap og opparbeide et godt grunnlag før jeg begynte å skrive. Jeg har også forsøkt å være bevisst på mine egne tanker og meninger i arbeidsprosessen slik at jeg skal kunne forholde meg til litteraturen og forskningen på en mest mulig objektiv måte.

3.7 Kritiske punkter ved de valgte artiklene

Selv om jeg har forsøkt å være bevisst på objektivitet og kvalitet når jeg har valgt ut artikler til oppgaven så ser jeg også at det finnes noen kritiske punkter ved disse. Kildekritikk kan blant annet omhandle hvem som har utarbeidet materialet, hvorfor dette har blitt utarbeidet og eventuelle særinteresser som kan ha hatt en påvirkning i prosessen. (Rienecker & Jørgensen, 2013, s. 127)

Artikkelen "Hjelpesøkende atferd blant brukere av illegale rusmidler" tar utgangspunkt i en studie som samlet inn data fra Rusopplysningen.no. Denne nettsiden er drevet av Foreningen Tryggere Ruspolitikk som ønsker å bidra til at fokuset flyttes fra straff og avskrekking til kunnskap, menneskerettigheter og omsorg i norsk ruspolitikk. Det var foreningen selv som utarbeidet spørreundersøkelsen og gjennomførte denne. Dette kan være et kritisk punkt ved denne artikkelen med tanke på at foreningen jobber aktivt mot et politisk mål, men det blir videre tydeliggjort av artikkelens forfattere at materialet ble mottatt uten kompensasjon eller føringer fra foreningen i artikkelen. I artikkelen står det også skrevet at begge forfatterne har uttrykt sin støtte til regjeringens forslag til rusreform og at de har deltatt i det offentlige ordskiftet rundt rusreformutvalgets offentlige utredning. Videre står det at forfatterne har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgitt dette som en interessekonflikt, og dermed blir leseren informert om denne konflikten på forhånd. Med utgangspunkt i dette er det likevel en mulighet for at artikkelen kan være påvirket av disse ovennevnte faktorene selv om den er publisert i et anerkjent tidsskrift med strenge krav til publisering. (Haug, 2008)

Artikkelen "Virkninger av rusreform" ble publisert i det faglige og partipolitisk uavhengige tidsskriftet "Stat og styring". Forfatteren av artikkelen har i hovedsak benyttet seg av forskning fra andre land, og dette kan ses som et kritisk punkt ved artikkelen. Når det er sagt så vil det bli vanskelig å skulle basere seg på norsk forskning i forbindelse med virkninger av rusreform og avkriminalisering, da en slik reform ikke har blitt gjennomført her i Norge. Dette nevnes også i artikkelen, og dette gjør leseren bevisst på at virkningene av rusreform i andre land ikke kan gi oss en sikker fasit – men at denne informasjonen likevel kan være nyttig. Selv om det finnes kritiske punkter ved artiklene så har jeg likevel kommet frem til at disse er gode kilder å bruke i oppgaven, og at de vil kunne bidra til å gi et svar på den valgte problemstillingen. Det vil alltid

kunne finnes kritiske punkter ved en artikkel – selv artikler som publiseres i tidsskrifter som er fagfellevurdert. (Rienecker & Jørgensen, 2013, s. 126) Det er også viktig å nevne at jeg forsøkte å finne forskningsartikler som talte imot avkriminalisering og som så mer på positive sider ved straff, men dette viste seg å være veldig vanskelig. Jeg fant kronikker og diverse andre tekster som omhandlet dette, men dette er ikke artikler eller tekster som er fagfellevurdert – og flere av disse bar sterkt preg av personlige meninger. Dette har medført at de utvalgte artiklene omhandler mye av det samme, og dette har nok påvirket svaret på problemstillingen i stor grad. Jeg har likevel forsøkt å se på artiklene med kritisk blick for å kunne skape mer rom for drøfting.

3.8 Analyse

Analysemetode handler om hvordan man finner frem til tekster og hvordan disse tolkes. I denne litteraturstudien har jeg brukt tematisk analyse som beskrevet i Aveyard sin metodebok "Doing a literature review in health and social care: A practical guide". (Aveyard, 2019) Inklusjons- og eksklusjonskriteriene jeg valgte å benytte i min søkeprosess bidro til at jeg fant frem til artikler som var aktuelle for min oppgave, og etter en kritisk gjennomgang av disse artiklene kom jeg frem til et utvalg som jeg valgte å inkludere i oppgaven. Disse fire artiklene ble gjennomgått ved hjelp av tematisk analyse for å få en oversikt over disse og for å se hvorvidt de kan svare på oppgavens problemstilling. Mange studenter innen helse- og omsorgsfeltet har tatt i bruk denne analysemetoden i sine litteraturstudier, og den har dermed blitt utprøvd og forbedret en rekke ganger. (Aveyard, 2019) Med utgangspunkt i dette har jeg valgt å benytte meg av tematisk analyse da jeg anser denne analysemetoden for å passe godt til min oppgave.

Det er viktig å få oversikt over artiklene man har valgt å ta i bruk i oppgaven og lese godt gjennom disse. (Aveyard, 2019) Derfor har jeg skrevet korte sammendrag av artiklene under punkt 3.4 tidligere i oppgaven. Disse sammendragene skaper en bedre oversikt over artikkelens innhold, og dette er det første steget i en tematisk analyse. (Aveyard, 2019) Det neste steget er å kartlegge de ulike temaene i artiklene, og disse bør reflektere den valgte problemstillingen. Et eksempel på et slik tema er hjelpesøkende atferd. Flere av de valgte artiklene tar for seg dette temaet enten direkte eller indirekte. Disse artiklene speiler dermed problemstillingen da denne lyder som følgende: "*Kan en rusreform bidra til å redusere stigma og gi rom for mer hjelpesøkende atferd blant brukere av illegale rusmidler?*". Det er også viktig å vurdere

kvaliteten på de valgte artiklene ved bruk av tematisk analyse. (Aveyard, 2019) Dersom man søker etter fagfellevurderte artikler i søkeprosessen bidrar dette blant annet til å sikre at disse er av god kvalitet. En fagfellevurdering er nettopp en kvalitetssikring utført av et utvalg uavhengige eksperter innen et bestemt fagområde. (Svartdal, 2021) Alle de valgte artiklene i denne oppgaven har vært gjennom en slik vurdering.

4.0 Funns

Gjennom søkeprosessen har jeg kommet frem til fire fagfellevurderte artikler som kan bidra til å besvare den valgte problemstillingen. I denne delen av oppgaven vil jeg presentere funn og definere noen kategorier som går igjen i disse valgte artiklene basert på analyseringsprosessen. Metoden jeg har valgt å bruke er tematisk analyse og denne ble beskrevet nærmere i punkt 3.8 i metodekapittelet.

4.1 Presentasjon av funn

Basert på analyseringsprosessen kom jeg frem til ulike tema som representerer innholdet i de ulike artiklene. Disse er også relevante med tanke på den valgte problemstillingen som skal besvares. De ulike temaene er nevnt i oversiktstabellen under, samt artiklens tittel, forfatter(e), formål og metode.

Tittel	Forfatter(e)	Formål	Metode	Tema
<i>Fra sykdom til kriminalitet – endringer i synet på rusavhengighet</i>	Brita Tønne & Anne Kveim Lie	Konkret formål er ikke beskrevet.	Litteratursøk i samarbeid med bibliotekar på historien til de illegale rusmidlene i Norge. Det ble søkt etter både bøker og artikler som omhandler illegale rusmidler og rusavhengighet. Søk ble gjort i Oria, Svemed, NORART, Web of Knowledge, Sociological abstracts, statsmaktene.no og bokhylla.no	<ul style="list-style-type: none"> - Illegale rusmidler - Straff - Ruspolitikk - Kriminalisering - Avhengighet - Rusreform - Forebygging - Skadereuserende tiltak
<i>Hjelpesøkende atferd blant brukere av illegale rusmidler</i>	Ole Røgeberg & Willy Pedersen	Studiens formål var å undersøke hjelpesøkende atferd relatert til helse blant brukere av illegale rusmidler.	Det ble samlet inn data fra Rusopplysningen.no hvor det ble stilt spørsmål om bruk av illegale rusmidler og om åpenhet rundt slik bruk overfor helsepersonell.	<ul style="list-style-type: none"> - Illegale rusmidler - Straff - Ruspolitikk - Kriminalisering - Stigma

				- Hjelp og hjelpesøkende atferd
<i>Rus i Norge – politiske og medisinske tilnærminger i historisk lys</i>	Aina Schjøtz	Konkret formål er ikke beskrevet.	Metode er ikke beskrevet.	<ul style="list-style-type: none"> - Illegale rusmidler - Straff - Ruspolitikk - Kriminalisering - Avkriminalisering - Avvik - Alkohol - Avhengighet - Forebygging - Skadereuserende tiltak - Hjelp
<i>Virkninger av rusreform</i>	Øystein Marianssønn Hernæs	Konkret formål er ikke beskrevet.	Metode er ikke beskrevet.	<ul style="list-style-type: none"> - Illegale rusmidler - Straff - Ruspolitikk - Kriminalisering -Avkriminalisering - Stigma - Rusreform - Hjelp og hjelpesøkende atferd

4.2 Utvalgte tema

Med utgangspunkt i de ulike temaene jeg kom frem til ved hjelp av analyseringsprosessen har jeg valgt å fokusere på et utvalg av disse. Alle temaene er viktige og kan knyttes til

problemstillingen, men noen av disse har en større relevans enn andre. Ved bruk av tematisk analyse skal man foreta noen valg, og dermed vil heller ikke alle tema bli inkludert. Illegale rusmidler og ruspolitikk er to tema som går igjen i alle artikler, og disse temaene har også stor relevans for videre drøfting med tanke på den valgte problemstillingen. I tillegg til disse har jeg også valgt å fokusere på straff og kriminalisering, rusreform og avkriminalisering, stigmatisering og avvik – samt hjelpesøkende atferd. Disse utvalgte temaene vil bli drøftet i neste kapittel.

5.0 Drøfting av funn

I denne delen av oppgaven vil jeg drøfte hvorvidt en rusreform kan bidra til å redusere stigma og gi rom for mer hjelpesøkende atferd blant brukere av illegale rusmidler. Denne drøftingen vil basere seg på funnene fra artiklene som ble presentert i forrige kapittel, samt teorien som ble gjort rede for tidligere i oppgaven i kapittelet som omhandler faglig kunnskap.

5.1 Virkninger av straff og kriminalisering

Analyseringsprosessen viser at straff og kriminalisering er temaer som går igjen i alle de fire artiklene jeg har valgt å bruke i oppgaven. I artiklene "Rus i Norge – politiske og medisinske tilnærminger i historisk lys" og "Fra sykdom til kriminalitet - endringer i synet på rusavhengighet" vises det blant annet til at det gjennom den norske historien har vært kriminalisering og strenge strafferammer som har vært det viktigste virkemiddelet for å oppnå det tidligere målet og idealet om et samfunn fritt for narkotika. (Lie & Tønne, 2019) Bruk av illegale rusmidler ble et tema på 60-tallet og dette ble ansett som et strafferettslig problem. Tanken om at strengere straffer og mer kontroll overfor de menneskene som bruker disse ville ha en forebyggende effekt var rådende i samfunnet. (Schiøtz, 2017, s.19) Straffenivåene ble etter hvert høyere, og i tilfeller hvor man tidligere ble siktet under legemiddeloven kunne man nå bli siktet under straffeloven. Tanken bak dette var å redusere etterspørselen etter illegale rusmidler på bakgrunn av frykt for straff – en såkalt allmennpreventiv effekt. I utgangspunktet var straffeloven i hovedsak tiltenkt de menneskene som importerte og solgte illegale rusmidler, men de fleste som ble dømt etter loven var mennesker med en rusavhengighet. (Lie & Tønne, 2019) På denne tiden ble forebygging ansett som et viktigere hensyn enn de negative virkningene som kriminaliseringen medførte for de menneskene som var alvorligst rammet. (Lie & Tønne, 2019)

Punkt 2.4 i oppgavens andre kapittel som omhandler faglig kunnskap tar for seg straff som en form for sosial kontroll. Her blir det vist til at formålet med straff skal være å styre atferd i fremtiden, og at dette skal forebygge uønsket atferd og sosial uro ved hjelp av allmennpreventive virkninger. Den individualpreventive funksjonen knyttet til den enkelte som begår et lovbrudd har også blitt løftet frem, da denne funksjonen skal påvirke vedkommende til å ikke gjenta den ulovlige handlingen i fremtiden. (Justisdepartementet, 2005, s. 14) Til tross for det faktum at slike allmennpreventive hensyn og strenge strafferammer har vært en av de viktigste virkemidlene innen ruspolitikken i lang tid har det likevel vist seg at kriminalisering og straff

ikke synes å ha hatt noen forebyggende effekt. (Schiøtz, 2017. s. 4) Slik sett kan det stilles spørsmål ved bakgrunnen for å opprettholde en slik ruspolitikk. Som tidligere nevnt i kapitlet om faglig kunnskap under punkt 2.3 så er normer og forutsigbarhet nødvendig for å motvirke uro og konflikter i et samfunn, men det vil alltid finnes atferd som avviker fra disse føringene. En måte å møte slik atferd på kan blant annet være i form av ulike formelle straffebestemmelser. (Schiefløe, 2003, s. 383) Dette kan føre til at mennesker som bryter med disse normene stemples som avvikere av samfunnet rundt. (Schiefløe, 2003, s. 387) Dette kan igjen medføre at vedkommende som blir stemplet begynner å se seg selv som en avviker, og etter hvert også begynner å innfri de negative forventningene. (Lundal & Tjora, 2021) Dette vil igjen ha betydning for hvilke holdninger som gjør seg gjeldende i samfunnet og hvordan disse blir skapt. Når samfunnet velger å ta i bruk formelle straffebestemmelser overfor mennesker som bruker illegale rusmidler kan dette medføre at disse menneskene blir merket med negative egenskaper. Dette kan igjen føre til at de blir stigmatisert og definert som avvikere - og dermed vil de også kunne bli marginalisert. Med andre ord vil straff og kriminalisering potensielt kunne skape en distanse mellom brukere av illegale rusmidler og samfunnet rundt.

Artiklene "Virkninger av rusreform" og "Hjelpesøkende atferd blant brukere av illegale rusmidler" tar også for seg temaene straff og kriminalisering. I disse artiklene blir det vist til at straff og kriminalisering kan føre til ulike negative virkninger og konsekvenser - både for den som bruker illegale rusmidler, for vedkommende sine omgivelser og for samfunnet. (Hernæs, 2021) I studien som Røgeberg & Pedersen bruker som utgangspunkt for sin artikkel vises det blant annet til at det er få mennesker som søker hjelp blant de som tilfredsstiller kriteriene til en rusrelatert diagnose - og da spesielt blant unge. Frykt for å bli stigmatisert og skam knyttet til bruk av illegale rusmidler synes å være en medvirkende faktor. Kriminaliseringen av disse rusmidlene antas også å spille en rolle i denne sammenhengen. Resultatet av studien viser at flertallet oppgir frykt for at politi eller andre offentlige etater skal bli varslet som årsak til at tilkalling av ambulanse ble utsatt eller unnlatt i akutte rusrelaterte tilfeller. Det ble også vist til at rundt en tredjedel av utvalget i studien hadde unnlatt å informere helsepersonell om sin bruk av rusmidler i tilfeller hvor dette var relevant. Blant de menneskene som hadde valgt å fortelle helsepersonell om sine rusproblemer, mente én av fire at dette hadde ført til negative konsekvenser for dem. Artikkelen til Røgeberg og Pedersen nevner også en svensk studie hvor tilsvarende skepsis ble funnet hos et utvalgt med en moderat bruk av illegale rusmidler når det

kommer til å tilkalle hjelp i slike situasjoner. Viktige årsaker til en slik skepsis som ble oppgitt var frykt for stigmatisering, politi, husransaker og barnevern. Basert på disse funnene kan det virke som at straff og kriminalisering ikke har bidratt til å styre atferden i fremtiden, men at det heller har resultert i at mennesker som bruker illegale rusmidler utsetter seg for risiko fremfor å be om hjelp i situasjoner hvor de trenger det. Til tross for dette må det nevnes at artikkelen også gjør oppmerksom på at halvparten av dem som ikke hadde tilkalt ambulanse hadde vurdert dette som unødvendig, samt at en god del faktisk har informert helsepersonell om sin bruk uten at de selv har følt at de har hatt behov for å motta helsehjelp. (Røgeberg & Pedersen, 2021)

5.2 Forekomst av hjelpesøkende atferd blant mennesker som bruker illegale rusmidler

Artikkelen skrevet av Røgeberg og Pedersen viser til at det er dokumentert at de menneskene som er av de tyngste brukerne av illegale rusmidler i Norge ofte har vært i kontakt med hjelpeapparatet, men at kunnskapen er mye mer begrenset når det kommer til hjelpesøkende atferd blant brukere med lav eller mer kontrollert bruk. (Rødeberg & Pedersen, 2021) Det faktum at bruk av illegale rusmidler er straffbart kan medføre utfordringer i forbindelse med rapportering og utførelse av studier, da denne populasjonen er skjult - samt at bruken som oftest skjer i den private sfæren. Det finnes mye informasjon om de menneskene som er registrert i forbindelse med eksempelvis diverse lovbrudd eller behandling, samt de som blir registrert ved hjelp av skoleundersøkelser som omhandler illegale rusmidler. Likevel finnes det lite informasjon om hjelpesøkende atferd da dette temaet sjelden har vært i fokus ved utførelse av ulike studier. (Røgeberg & Pedersen, 2021)

Selv om de tyngste brukerne ofte har vært i kontakt med hjelpeapparatet er likevel tendensen til å søke hjelp veldig lav blant mennesker som har en ruslidelse, og dette kan skyldes ulike årsaker. Det kan være årsaker som eksempelvis frykt for stigmatisering som nevnt tidligere, men det kan også være tilfeller hvor vedkommende som ruser seg opplever at de gode sidene ved rusen veier tyngre eller gjør opp for de negative sidene. I slike tilfeller kan vedkommende undervurdere den faktiske risikoen ved eget bruk og dermed føle at det ikke er nødvendig å informere helsepersonell. (Røgeberg & Pedersen, 2021) Lav forekomst av hjelpesøkende atferd trenger derfor ikke nødvendigvis å omhandle frykt for straff eller andre negative konsekvenser, men det kan også ha andre forklaringer. En annen faktor som blir nevnt av Røgeberg og Pedersen som

kan ha betydning for forekomsten av hjelpesøkende atferd er hvorvidt helsepersonell har tilstrekkelig med kunnskap når det kommer til hvilke typer behandling som kan tilbys de pasientene som har en ruslidelse. Det har også blitt dokumentert at denne gruppen pasienter har blitt oppfattet som umotivert og manipulerende. En forklaring på dette kan ifølge Røgeberg og Pedersen være at mange er usikre på hvordan de skal møte denne gruppen, og at det er mangel på støtte fra kolleger i arbeidsmiljøet. Sett ut ifra dette er det ikke overraskende at mange mennesker som har blitt diagnostisert med en ruslidelse opplever at den hjelpen de har fått har vært av dårlig kvalitet. Dette kan dermed muligens føre til at brukere av illegale rusmidler, både de som er diagnostisert med ruslidelser og de som ikke er det, velger å søke hjelp andre steder. Dette kan være svært uheldig om vedkommende søker hjelp hos andre brukere eller på internett hvor skepsisen kan være stor til helsepersonell og behandling. (Røgeberg & Pedersen, 2021)

Informasjonen angående helsepersonell sitt møte med mennesker med ruslidelser i artikkelen baserer seg vel og merke på amerikansk forskning, og det kan dermed ikke nødvendigvis overføres direkte til norsk helsepersonell og situasjonen her i Norge.

Uavhengig av hva som ligger bak den lave forekomsten av hjelpesøkende atferd så innebærer det å ha en alvorlig ruslidelse helsesvikt og lidelse. Røgeberg og Pedersen viser til at det kan være vanskelig å behandle, da mange gjerne har hatt en alvorlig ruslidelse i mange år før de kommer i kontakt med hjelpeapparatet. Dermed vil det å redusere eventuelle hindringer som gjør at mennesker med tidlige rusproblemer velger å ikke søke hjelp være viktig for å forebygge utvikling av en alvorlig ruslidelse. Det kan også tenkes at det finnes et behov for helsehjelp knyttet til bruk av illegale rusmidler som ikke har blitt dekket blant brukere som aldri ender opp i gruppen med de tyngste brukerne. (Røgeberg & Pedersen, 2021) Tidligere i oppgaven tok jeg for meg viktigheten av god sosial støtte i kapitlet som omhandler faglig kunnskap, og dette er svært relevant i denne sammenhengen. God sosial støtte omhandler nettopp vår opplevelse av å kunne søke hjelp hos andre mennesker dersom vi trenger det - og dette gjelder også hjelp fra ulike instanser og hjelpeapparat. Dette vil være en faktor av betydning for hjelpesøkende atferd, da mangel på sosial støtte kan medføre en redusert sannsynlighet for at vi velger å søke hjelp. (Folkehelseinstituttet, 2015) Dersom et menneske blir møtt med fordommer og stemples som umotivert og manipulerende vil dette kunne føre til at vedkommende blir stigmatisert. Dette kan igjen føre til at vedkommende føler på en motstand fra samfunnet og mangel på tillit, og dermed unnlater å søke hjelp ved behov i fremtiden. (NOU 2019:26, s. 251)

5.3 Virkninger av rusreform og avkriminalisering

I artikkelen skrevet av Lie & Tønne blir det vist til at det har skjedd store endringer innen den norske rusmiddelpolitikken siden problematikken knyttet til illegale rusmidler kom til Norge på 60-tallet. (Lie & Tønne, 2019) Blant disse endringene finner man blant annet skadereduserende tiltak som utdeling av rene sprøyter og legemiddelassistert rehabilitering. Etter rusreformen fra 2004 ble også mennesker som lider av en rusavhengighet definert som pasienter, og de fikk dermed pasientrettigheter. (Lie & Tønne, 2019) Da rusreformen ble lagt frem av regjeringen i 2021 ble ytterligere endringer foreslått, og formålet med disse endringene var å flytte hovedansvaret fra justissektoren til helsesektoren i forbindelse med problematikken knyttet til bruk av illegale rusmidler. Det var også ønskelig at mennesker som lider av en rusavhengighet skulle sikres et bedre tilbud, og at avkriminalisering og endring av lovverk skulle bidra til å flytte fokuset fra straff til hjelp. (Prop. 92 L (2020-2021), s. 7)

Artikkelen "Virkninger av rusreform" skrevet av Øystein Marianssønn Hernæs tar spesielt for seg dette forslaget til en rusreform fra 2021. Her vises det til at avkriminalisering av brukerdoser i andre land har bidratt til å nå intensjonen om å hjelpe mennesker med en problematisk bruk av rusmidler ifølge forskning. Forskning har også vist at bruken av illegale rusmidler ikke har endret seg stort etter en avkriminalisering, og dermed kan dette tyde på at den straffens preventive virkning for små doser har vært lav. Det har også blitt vist til at innføring av en mer liberal ruspolitikk i Portugal ser ut til å ha bidratt til å redusere stigma og stress for den enkelte, samt at terskelen for å søke hjelp og behandling har blitt lavere. Økt tillit til ordensmakten blant mennesker som bruker illegale rusmidler ser også ut til å ha vært et resultat av en mer liberal politikk på dette området. At terskelen for å søke hjelp blant brukere av illegale rusmidler har blitt lavere samsvarer også med svar fra spørreundersøkelser som har blitt gjennomført i en rekke ulike land. (Hernæs, 2021)

Selv om forskningen på avkriminalisering i andre land har gitt oss kunnskap så kan vi ikke vite med sikkerhet hva som blir resultatet her i Norge dersom en slik reform gjennomføres, og dette nevner også Hernæs selv i artikkelen. Likevel kan det gi oss viktig informasjon og skape et utgangspunkt for debatt. Det blir også vist til at det ikke finnes tilstrekkelig med informasjon angående hvordan rusreformer kan påvirke på befolkningsnivå. Årsaken til dette kan muligens

være at bruken av rusmidler etter en reform har vist seg å endres i liten grad, og dermed vil også endringene man ser i samfunnet være små. (Hernæs, 2021) Selv om noen av disse endringene vil være små så vil en avkriminalisering automatisk føre til mindre bruk av straff. (Hernæs, 2021) Slik sett vil også konsekvensene som følger av straff og kriminalisering reduseres - til tross for at endringer når det kommer til bruk av illegale rusmidler ikke nødvendigvis endres i særlig grad. Hernæs (2021) viser til at det ofte er nettopp omfanget av bruk av rusmidler som har vært fokuset når det har blitt forsket på virkninger av ruspolitikkreformer, og at dette ikke nødvendigvis er det viktigste å fokusere på. Videre skriver han at et viktig formål ved gjennomføring av en rusreform er å forbedre situasjonen til de menneskene som bruker illegale rusmidler - og da spesielt de menneskene som har en rusavhengighet. Mange mennesker kan bruke illegale rusmidler uten at dette i utgangspunktet er problematisk, men det er i tilfeller hvor denne bruken fører til at vedkommende blir skadet eller at det fører til skade på andre mennesker at det faktisk blir et problem. Dette betyr dermed at det er nødvendig å se på faktiske problemindikatorer og ikke bare rusbruk alene. (Hernæs, 2021)

5.4 Historier hentet fra virkeligheten

I forbindelse med forslaget til en ny rusreform som ble lagt frem i 2021 ble det også utviklet en kampanje med navnet "Straff skader" av Foreningen Tryggere Ruspolitikk og Tryggere Ungdom med støtte fra flere organisasjoner. Hensikten med denne kampanjen var å vise hvorfor de mener at en rusreform er viktig å gjennomføre, samt å skape økt oppmerksomhet rundt hvilke konsekvenser straff og frykten for å bli straffet kan ha for unge mennesker som bruker illegale rusmidler. Kampanjen har løftet frem historier basert på virkeligheten for å belyse dette. (Tryggere Ungdom, 2021)

Disse historiene underbygger mye av teorien og de funnene jeg har gjort i artiklene da de viser til konkrete eksempler på negative konsekvenser av kriminalisering og straff – deriblant redusert hjelpesøkende atferd. En historie som blir presentert her og som ofte går igjen er historien om en ung gutt som tok overdose. Vennene som var sammen med gutten var selv rusa og turte ikke å tilkalle ambulanse grunnet frykt for konsekvenser og straff dersom politiet blir involvert. En annen historie som blir presentert er historien om en ung jente som ikke turte å anmelde en voldtekt, da hun var redd for å bli straffet for bruk av illegale rusmidler. Det vises også til en historie hvor kjæresten til en ung gutt med utenlandsk opprinnelse ikke tilkalte ambulanse da han

ble psykotisk. Årsaken til dette var frykten for at politiet skulle finne illegale rusmidler og sende han ut av landet. (Tryggere Ungdom, 2021) Dette er bare noen av de historiene som blir presentert i kampanjen, og disse viser til svært alvorlige konsekvenser som følge av frykten for å bli straffet i forbindelse med bruk av illegale rusmidler. Selv om disse historiene styrker mye av teorien i oppgaven og funnene jeg har gjort i artiklene er det likevel viktig å merke seg at denne kampanjen er utviklet av organisasjoner som ønsker å fremme en interesse og et politisk budskap. Dermed vil også innholdet i denne kampanjen kunne være påvirket av denne interessen, og slik sett ikke være en helt objektiv kilde til informasjon.

5.5 Endringer i nyere tid

Til tross for at det ikke var enighet i Stortinget knyttet til forslaget til en ny rusreform i 2021 har det vist seg at det likevel er i ferd med å skje noen endringer på rusfeltet. I løpet av perioden hvor denne oppgaven har blitt skrevet har det kommet frem i media at Høyesterett ikke lenger ønsker å straffe mennesker med en rusavhengighet når de blir tatt med små doser illegale rusmidler.

(Espeseth & Grønli, 2022) Det har blant annet blitt vist til en sak hvor et menneske ble tatt med litt under syv gram heroin til eget bruk. Vedkommende fikk redusert sin straff i Høyesterett fra fengsel i seks måneder til 24 dager betinget fengsel. Det ble også vist til en sak hvor en annen ble tatt for besittelse av fire gram heroin, og vedkommende fikk ingen straff i denne saken.

(Espeseth & Grønli, 2022) Dette vitner om at vi er i ferd med å bevege oss i en retning hvor straff ikke lenger er like sentralt i ruspolitikken. Her er det likevel viktig å merke seg at det er snakk om de menneskene som er rusavhengige i disse tilfellene, og ikke andre typer brukere.

Regjeringen har også et ønske om å endre ruspolitikken, og de har planer om å gjennomføre en forebyggings- og behandlingsreform. Arbeidet med denne reformen har allerede startet, og i 2023 vil regjeringen legge frem en stortingsmelding. Målet med denne reformen vil være bedre oppfølging og behandling til de menneskene som har et rusproblem, samt å styrke forebygging på rusfeltet. Regjeringen ønsker imidlertid ikke en avkriminalisering, og forbudet mot besittelse og bruk vil dermed fortsatt gjelde. Likevel mener regjeringen at mennesker som har en rusavhengighet skal møtes med hjelp – ikke straff. (Regjeringen, 2022)

6.0 Avslutning

Hvorvidt en rusreform vil kunne bidra til å redusere stigma og gi rom for mer hjelpesøkende atferd blant brukere av illegale rusmidler er vanskelig å svare på, da vi ikke har tilstrekkelig med informasjon hva angår effekten av en rusreform. Vi kan heller ikke vite med sikkerhet hvilken betydning en slik reform vil ha i et samfunn før den har blitt gjennomført. Likevel er det mye som tyder på at en kriminalisering og bruk av straff som virkemiddel har store konsekvenser for de menneskene som bruker illegale rusmidler - deriblant mistillit til ordensmakten, stigmatisering og marginalisering, som igjen vil skape en større avstand mellom brukerne og samfunnet rundt. I ytterste konsekvens har det vist seg at kriminalisering og straff kan føre til at mennesker havner i livstruende situasjoner grunnet frykt for å bli straffet dersom de ber om hjelp. Slik sett kan det tenkes at en rusreform vil kunne bidra til å redusere stigma og gi rom for mer hjelpesøkende atferd dersom en slik reform innebærer at vi beveger oss fra kriminalisering og straff til en avkriminalisering. Likevel kan ikke dette sies med sikkerhet, da fokuset har vært på omfanget av bruk av rusmidler innen forskningen på rusreformer - og ikke på hjelpesøkende atferd og stigmatisering. Det kan også tenkes at denne prioriteringen kan si oss noe om samfunnets holdninger og vårt fokus på dette området. Det kan se ut til at omfang av bruk anses som et viktigere tema enn ivaretagelse, forståelse og omsorg for de menneskene som bruker illegale rusmidler.

Bruk av illegale rusmidler har kommet for å bli, og måten samfunnet velger å forholde seg til denne bruken på vil være av stor betydning for de menneskene som er brukere av disse. Både hvilket lovverk og politikk som er gjeldende i samfunnet vil ha betydning, men også hvordan hjelpeapparatet og vi som profesjonsutøvere møter dem. Uavhengig av hvilken effekt en rusreform vil ha så er det mye som tyder på at ruspolitikken må endres, da brukere av illegale rusmidler har vært offer for store konsekvenser som følge av dagens politikk. Hvorvidt rusreformen som blir lagt frem neste år vil kunne bidra til endringer gjenstår å se, men en avkriminalisering virker fortsatt å være et stykke unna.

Litteraturliste

- Aveyard, H. (2019). *Doing a Literature Review in Health and Social Care: A Practical Guide*. (3. utg.). Open University Press.
- Berg, B., Ellingsen, I. T., Levin, I. & Kleppe, L. C. (2015). Hva er sosialt arbeid? I I. T., Ellingsen, I., Levin, B. Berg & L. C., Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: En grunnbok*. (s. 19-35). Universitetsforlaget.
- Bramness, J. G. (2018). *Hva er avhengighet?* Universitetsforlaget. ***160 sider**
- Bretteville-Jensen, A. L., Andreas, J. B. & Hordvin, O. (2019). Internasjonal cannabispolitikk: Store forskjeller – store endringer. I A.L. Bretteville-Jensen & J.G. Bramness (Red.), *Cannabisboka* (s. 50-68). Universitetsforlaget. ***18 sider**
- Bretteville-Jensen, A.L. & Bilgrei, O.B. (2015). *Nye psykoaktive stoffer: En rusmiddelrevolusjon?* Universitetsforlaget. ***192 sider**
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7.utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS. ***272 sider**
- Espeseth, D.S.T. & Grønli, H. (2022, 14. april). "Ole" fikk mildere straff for besittelse av narkotika. NRK. <https://www.nrk.no/vestfoldogtelemark/mener-at-hoyesterett-har-snikstartet-rusreformen-1.15931754>
- Folkehelseinstituttet. (2018, 18. september). *Hva er narkotika?* <https://www.fhi.no/nettpub/narkotikainorge/beskrivelse-av-rapporten/hva-er-narkotika/>
- Folkehelseinstituttet. (2015, 11. mai). *Fakta om sosial støtte og ensomhet*. <https://www.fhi.no/fp/psykiskhelse/psykiskelidelser/sosial-stotte-og-ensomhet---faktaar/>
- Foreningen Tryggere Ruspolitikk. (2021, 8. juni). *Hva ble vedtatt da Stortinget behandlet rusreformen?* <https://www.rusreform.no/nyheter/rusreformens-utfall>

- Haug, C. (2008). Redaksjonelle valg og publikasjoners profil. *Tidsskrift for Den norske legeforening*, 128 (7). <https://tidsskriftet.no/2008/04/fra-redaktoren/redaksjonelle-valg-og-publikasjoners-profil>
- Helgesen, L. A. (2017). *Menneskets dimensjoner: Lærebok i psykologi* (3. utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Helsedirektoratet. (2021, 20. oktober). *Sektorrapport om folkehelse 2021*. Helsedirektoratet. <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/sektorrapport-om-folkehelse>
- Hernæs, Ø. M. (2021). Virkninger av rusreform. *Stat & Styring*, 31(3), 32-35. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-750X-2021-03-11> *4 sider
- Justisdepartementet. (2005). *Innstilling fra justiskomiteen om lov om straff (straffeloven)*. (Innst. O. nr. 20 (2004-2005)). Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Odelstinget/2004-2005/inno-200405-072/5/>
- Kielland et. al. (2021, 19. desember). Nasjonal faglig retningslinje for utredning, behandling og oppfølging av personer med samtidig ruslidelse og psykisk lidelse – ROP-lidelser. Helsebiblioteket. <https://www.helsebiblioteket.no/retningslinjer/rop/2-definisjoner-metode/2.3-rusdiagnoser-icd-og-dsm/2.3.1-skadelig-bruk-i-icd-10>
- Lie, A. K. & Tønne, B. (2019). Fra sykdom til kriminalitet: endringer i synet på rusavhengighet. *Tidsskrift for Den norske legeforening*, 139(15), 1482-1487. <https://doi.org/10.4045/tidsskr.19.0098> *9 sider
- Lundal, O. L. & Tjora, A. (2021, 4. august). *Stigma (samfunnsvitenskap)*. Store norske leksikon. Hentet 28. mars 2022 fra https://snl.no/stigma_-_samfunnsvitenskap
- NOU 2019:26. (2019). *Rusreform – fra straff til hjelp*. Helse- og omsorgsdepartementet.
- Nyberg, E. (2016, 27. august). *Derfor må du kunne statistikk*. Forskning.no. <https://forskning.no/data-statistikk-media/derfor-ma-du-kunne-statistikk/400798>

- Pedersen, W. (2010, 30. mars). *Marginalisering*. Forebygging.no.
<https://www.forebygging.no/Ordbok/L-P/Marginalisering/>
- Prop. 92 L (2020-2021). *Endringer i helse- og omsorgstjenesteloven og straffeloven m.m. (rusreform – opphevelse av straffansvar m.m.)*. Helse- og omsorgsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/5e3c52ef8e4b40ba9f471880c5c5c7a2/no/pdfs/prp202020210092000dddpdfs.pdf> ***100 sider**
- Regjeringen. (2022). *Stortingsmelding om forebyggings- og behandlingsreform på rusfeltet*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/stortingsmelding-om-forebyggings-og-behandlingsreform-pa-rusfeltet/id2905279/>
- Rienecker, L. & Jørgensen, P. S. (2013). *Den gode oppgaven: Håndbok i oppgaveskriving på universitet og høyskole* (2. utg.). Fagbokforlaget.
- Røgeberg, O. & Pedersen, W. (2021). Hjelpesøkende atferd blant brukere av illegale rusmidler. *Tidsskrift for Den norske legeförening*, 141(9), 838-843.
<https://doi.org/10.4045/tidsskr.21.0249> ***11 sider**
- Schiøtz, A. (2017). Rus i Norge: Politiske og medisinske tilnæringer i historisk lys. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 20(1), 4-26. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2017-01-01> ***23 sider**
- Schiefloe, P. M. (2003). *Mennesker og samfunn: Innføring i sosiologisk forståelse*. (2. utg.). Fagbokforlaget.
- Statens legemiddelverk. (2020, 27. oktober). *Narkotikalistene*. Narkotikalistene - Legemiddelverket
- Støren, I. (2013). *Bare søk!: Praktisk veiledning i å skrive litteraturstudier*. (2. utg.). Cappelen Damm Akademisk. ***71 sider**
- Svartdal, F. (2021, 10. januar). *Fagfelle vurdering*. Store norske leksikon. Hentet 12. April 2022 fra <https://snl.no/fagfelle-vurdering>

Tryggere Ungdom (2021, 19. januar). *Ny kampanje: Vil vise hvorfor Rusreformen haster.*
<https://tryggereungdom.no/blogg/tpost/pv2dnicie1-ny-kampanje-vil-vise-hvorfor-rusreformen>

Selvvalgt pensum: 860 sider.